

na doplnenie a ilustráciu Hodžovej osvetovej, národnárskej a politickej činnosti.

Výnimku tvoria dve najväčšie skladby Matora a Viersoslavín, ktoré doposiaľ neboli vydané a nie sú ani podrobne preskúmané. Pavol Vongrej editorsky pripravoval tieto skladby na vydanie (hoci sa to doteraz nepodarilo), a preto bol asi najpovolanejší o nich informovať. Lenže rovnako, ako v prípade Hodžovho života, aj v prípade týchto diel sa sústredil iba na základné faktografické, slovníkové údaje bez toho, aby sa ich pokúšal komplexnejšie interpretovať. Zaoberá sa okolnosťami vzniku Matory a Vierslavína, ich formálnou stránkou, kompozíciou a obsahom jednotlivých častí. V názve kapitoly, v ktorej sa venuje Matore, je Hodža označený ako mesianista. O tom niet pochyb, žiadalo by sa však, aby to autor presvedčivejšie dokázal práve na texte analyzovaného diela. Tak by možno vznikol ucelenejší obraz skladby, o ktorej stále máme iba sprostredkované informácie.

Pokiaľ ide o Matoru, najvyčerpávajúcejšou vedeckou interpretáciou tohto diela zatiaľ ostáva štúdia Joanny Goszczyńskiej Matora Michala Miloslava Hodžu – znovuspoznané dielo slovenského romantizmu. Autorka analyzuje Matoru komplexne, nachádza v nej nielen mesianistickú podstatu, ale aj úzke súvislosti s európskymi romantickými literatúrami.

Pavol Vongrej sa aj v prípade ostatných Hodžových diel sústredil iba na priblíženie základných znakov ich formálnej a obsahovej stránky. Upozorňuje na jednotlivé javy bez toho, aby sa im podrobnejšie venoval. Súvisí to však s osvetovo-informačným charakterom Vongrejovej publikácie, ktorá nevytvára priestor na hlbšie vedecké analýzy.

Kniha Vyhnanec prináša portrét politiky, národne a literárne zanieteného dejateľa, ktorý vykonal veľa v každej oblasti svojho pôsobenia, pričom jeho osud je svedectvom o nespravodlivosti a neprajnosti zo strany vtedajších spoločensko-politických a cirkevných kruhov. Vongrej poukazuje tiež na dopad Hodžovho verejného účinkovania na jeho súk-

romný život, psychické a fyzické zdravie, rodné osudy a pod. Na konci knihy uvádza rad citácií z nekrológov a vedeckých hodnotení Hodžovej tvorby. Pre všetky citované úryvky je spoločné zdôrazňovanie veľkosti Hodžovej osobnosti a rozpačitosť pri hodnotení jeho umeleckej tvorby, čo sa, žiaľ, dodnes veľmi nezmenilo.

Vongrejova kniha je vďaka svojej stručnosti a informatívnosti výbornou lektúrou pre širokú čitateľskú verejnosť, najmä pre školskú prax.

Na hlbkové vedecké zhodnotenie Hodžovho diela musíme ešte počkať.

Irena Malec

Malinovská-Šalamonová, Zuzana: ROMÁN AKO MIMESIS A MATHESIS (Na príklade románovej tvorby Hervého Bazina). Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2001.

Z dejín francúzskej literatúry je zrejmé, že jej žánrom *par excellence* je román. Už etymológia tohto slova poukazuje na to, že jeho kolíska sa nachádza práve na francúzskom teritóriu: v 12. storočí označovalo slovo *le roman* ľudový jazyk používaný na území dnešného Francúzska, teda nie latinčinu; sloveso *romancer* zasa znamenalo v 13. storočí prekladať z latinčiny do starej francúzštiny, čiže „porománčiť“ a nakoniec v 14. storočí sa význam posunul už k samotnej činnosti: *romancer* znamená písať v (starej) francúzštine. Milan Kundera (*L'Art du roman*) hovorí o Françoisovi Rabelaisovi ako o zakladateľovi francúzskeho či dokonca európskeho románu, o Denisovi Diderotovi zasa ako o nedocenenom autorovi jedného z prvých moderných románov. Mnohí literárni vedci tvrdia, že ak 19. storočie bolo obdobím umeleckého vrcholu tohto žánru, 20. storočie so svojimi inováciami a experimentmi prispelo k jeho kríze, v pesimistickej verzii aj k jeho smrti.

Jednou z konštant, ktorá je v modernom románe narúšaná, „vylepšovaná“ či popieraná je vzťah medzi objektívnou životnou realitou a jej literárnym náprotivkom – realitou fiktívnou, umeleckou. Spôsob, akým túto konštantu spracúva vo svojom diele francúzsky románopisec Hervé Bazin, analyzuje vo svojej monografii romanistka a vysokoškolská pedagogička Z. Malinovská-Šalamonová. Hervé Bazin (1911 – 1996) je bežne považovaný za predstaviteľa „klasického“ prúdu vo francúzskej literatúre; nakoniec to dokazuje sám svojím vyhlásením („najväčšou pohromou modernej literatúry je hermetizmus... je plná nudných a neexistujúcich problémov“, s. 6). Medzi slovenskou čitateľskou verejnosťou je známy vďaka románovej trilógii (Vretenica v hrsti, Koník doskák, Kuvik dokuvikal) vo výbornom preklade Blahoslava Hečka.

Autorka hneď na začiatku poznamenáva, že každý mimoliterárny fakt, prenesený do umeleckej fikcie, sa automaticky stáva faktom literárnym, aj keby do detailov kopíroval reálny svet. Prenášanie reálneho sveta do literatúry je vlastne podstatou komunikácie medzi čitateľom a tvorcom diela. V úvode je objasnená terminológia, ktorá figuruje i v názve monografie. Autorka používa na označenie románu, ktorý priamo napodobňuje skutočný svet, výstižný pojem mimetický model: „Román poňatý ako mimesis kreuje svet, ktorý je zrkadlovým obrazom predmetného sveta“ (s. 9). Oproti nemu stavia antimimetický či ľudický model, ktorého bližšími či vzdialenejšími synonymami sú Rakúsov deformačný model a semiotický model vo francúzskom kontexte. Jeho príkladom sú „hravé“ a predovšetkým na jazykovom majstrovstve založené texty francúzskych spisovateľov Raymonda Queneau (Zazie v metre, po česky Stylistická cvičení) a Georgesu Pereca (Veci, Čo je to tam na dvore za moped s chrómovaným kormidlom?, po česky Kabinet sběratele). Ďalším, ani zďaleka nie „subsidiárnym“ (s. 11) cieľom je priblíženie Bazinovej poetiky a interpretácia jeho románov po-

mocou aplikovania dichotómie sujet-fabula, s prihliadnutím aj na štýlovú a jazykovú rovinu textu.

Ako filmový širokouhlý „prestih“ pôsobí prvá kapitola, ktorá je prehľadom literárneho diania a vývinu románového žánru v dobe, keď do francúzskej literatúry vstupuje Hervé Bazin (prvý veľký úspech dosiahol v roku 1948). Objektív sa sústreďuje na premeny románu a na logické väzby tohto vývinu od Sartra, cez etickú generáciu, nový román až po *husárov*. Táto časť sa síce svojou povahou (diachronický vývoj) vymyká celkovej povahe monografie, no zvolená fokalizácia tejto kapitoly (detailná i panoramatická zároveň) pomáha zorientovať sa v zložitom vývoji románového žánru.

Monografia je rozčlenená do troch kapitol (Bazinovský sujet ako konflikt postáv v časopriestore, Od implicitu k explicitu, Rozprávač a komunikácia). Vo všetkých troch častiach autorka uplatňuje podobný postup ako v úvode, keď vysvetľuje svoju terminológiu. Ku tvorbe Hervého Bazina, ktorá je predmetom jej záujmu, stavia tvorbu iných jeho súčasníkov, hľadá súvislosti a rozpory. Keď napríklad hovorí o dôležitosti mimoliterárnej skutočnosti pre spisovateľa, podrobnejšie sa zaoberá aj Claudeom Simonom, Marguerite Durasovou či Georgesom Perecom. Poukazuje na rozdiely v románovom zobrazovaní: kým Bazin viac-menej verne reprodukuje svoju trpkú zažitú skúsenosť (románová Svindiva stelesňuje jeho matku), Perek spracúva svoju traumy z detstva (matkina smrť v koncentračnom tábore) tak, že z románu Disparition (Zmiznutie) necháva „zmiznúť“ písmeno *e*, ktoré je vo francúzštine znakom ženského rodu. Bazin síce tiež tvrdí, že „písaním sa zbavuje tráum z detstva, rozprávaním príbehov sa lieči, teda svojiským spôsobom dopĺňa svoju psychoterapiu“, no robí to inak ako Perek, ktorého „liek“ čitateľ môže, ale nemusí dekódovať.

Prvá kapitola je venovaná postavám Bazinových románov. Autorka monografie pou-

kazuje napríklad na to, ako témy či konflikty charakterizujú i prezývky postáv: Ján-Rypoš (ten, čo zapára a do všetkého strká nos), matka Svindiva (*folcoche* – vo francúzskom dialekte prasnica, ktorá požíera svoje vlastné deti). Okrem toho, že Bazin využíva tvorivé umelecké prostriedky, aby „*čitateľa presvedčil o vierohodnosti zobrazeného*“, presviedča aj „*výrazovými prostriedkami pedagóga, využívajúceho napríklad aj umelecký opis na poskytnutie informácií a poučovanie*“ (s. 75 – 76). Zdá sa, že v dielach neskoršieho obdobia prílišné „mentorstvo“ spôsobuje, že textom chýba literárna autentickosť: „*Akoby náš autor z času na čas zabúdal (...), že tvorivý akt je sebastačný, a preto neznesie priame poučovanie*“ (s. 139).

V druhej kapitole sa autorka zaoberá najmä kompozičnou stránkou a motivicko-tematickou rovinou Bazinových románov. Kompozícia je klasicky trojčlenná; expozícia, zauzlenie a rozuzlenie deja vždy rámcujú dejovú líniu. Bazin často využíva motív „cudzinca“ (medzi širším publikom určite známejší z westernového diskurzu), narušiteľa harmónie, aby tak „odštartoval“ dej. Nositeľom motívu cudzinca nemusí byť len fyzický človek (Svindiva navrátiťšia sa z Indočíny), ale aj vážna choroba, ktorá posúva postavu do postavenia cudzinca voči ostatným. I v tejto časti nájdeme objasňujúce porovnania s tvorbou iných Bazinových súčasníkov, napríklad Becketta, ale najmä už spomínaného Queneaua. Tu je vysvetlený pojem *ludického* modelu románu. Que-

neauove prózy ním môžu byť označené preto, lebo „*princípy hry ovplyvňujú tvar prózy, a teda prenikajú do jej hĺbky, do jej podstaty, do organizácie sujetu*“ (s. 100).

V poslednej a najkratšej časti analyzuje Z. Malinovská-Šalamonová hlas bazinovského priameho rozprávača a to, aký je vzťah medzi *Erzählendes Ich* a *Erzählte Ich*. V dielach z posledného obdobia prvé prehlúšuje druhé. Fakt, že autor násilne presadzuje vlastnú víziu sveta ako tú správnu, znižuje umeleckú hodnotu diela a posúva ho na rovinu angažovanej literatúry. Toto konštatovanie dopĺňa skutočnosť, že Bazinovi za román *Ohňom proti ohňu* bola udelená v roku 1980 medzinárodná Leninova cena za upevnenie mieru medzi národmi.

Nazdávam sa, že monografia Z. Malinovskej-Šalamonovej významne obohatila spektrum slovenskej romanistiky. Jednak preto, lebo spracúva dielo Hervého Bazina, ktoré bolo síce hojne prekladané, ale nie teoreticky reflektované, a jednak preto, lebo autorka zvolila čitateľsky veľmi prítlačlivý spôsob písania. Nezaťažuje text príliš odbornou terminológiou a neobmedzuje sa len na bazinovskú problematiku. Tým, že do svojho textu zakomponovala aj príklady z diel iných, typovo odlišných spisovateľov, rozširuje rozmer svojej práce. Preto ju vrelo odporúčame nielen odborným záujemcom a študentom francúzskej literatúry, ale aj širšiemu publiku.

Stanislava Moyšová